

Tidig hälso- och sjukvård i Byske

Ca 1900 Ytterstfors/Byske by från kyrktornet med gästgivargården längts t.h., sågverket vid älvmynningen och den då nybyggda sjukstugan i det vita huset t.v. om norra brofästet (Skellefteå museum, färglagd)

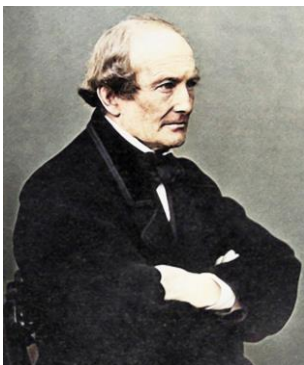
1800-talet

Provinsialläkarna

Provinsialläkarna var statligt avlönade. De hade från början gigantiska ansvarsområden omfattande hela norra Sverige.

År 1823 bildades Skellefteå-distriktet. De första provinsialläkarna här blev Daniel Ulrik Moberger, Carl Jonas Genberg, Jöns Ekenstedt och Johan Daniel Lindström.

Provinsialläkarna fungerade som förmyndare för alla annan hälso- och sjukvård. De skrev olika typer av rapporter till Sundhetskollegium som var en föregångare till Medicinalstyrelsen. Speciellt ska nämnas årsberättelserna som finns i Medicin-historiska data-basen på <https://ep.liu.se/databases/medhist/>.

1864 Provinsialläkare Johan Daniel Lindström.

(Carl Peter Mazer/Skellefteå museum, färglagd)

Distriktsläkare Lindström skriver i sin rapport 1853:

Befolkningen är intelligent och händig, men besvärad af ett sjelfförtroende, så stort, att det utestänger läragtighet, och att något endast med svårighet kan utföras på annat sätt än hvarvid den förut är vand.

Till vext och kroppsbyggnad är den medelmåttig; håret har oftare en mörk färg än man af det nordliga klimatet skulle förmoda. Om lyx i klädedrägt har jag förut talat.

Lindström fortsätter 1865 i samma stil:

Med få undantag utarmas alltmera allmogen i Skellefteå genom större lyx i klädsel, mat och dryck än som tillgångarne medger. 2 gånger om dagen ska varje tjänstehjon, dräng, piga eller pojke ha kaffe”.

Här några exempel på vad provinsialläkarna skrev om sina patienter i Byske.

1850: På fattighjonet Carl Ulrik Jonsson (1822-1869) från Östanbäck gjordes en lyckad gråstarr-operation. Med hjälp av två män avlägsnades linsen med en rak, platt nål.

1850: Torpare Samuel Olssons hustru Magdalena Jonsdotter (1815-1899) hade ett ljumskbräck som sänkt sig ned mot yttre blygdläppen. Doktorn gjorde en inskärning 4 tum med konvex sida uppåt. Därefter utvidgning av bukringen rakt uppåt. Sedan kunde de nu trähårda tarmarna skjutas på plats. Genom lavemang fick de igång

tarmfunktionen. Hon blev frisk från detta men sedan uppstod ett ljumskbräck på andra sidan.

1851: På ett barn i Ostvik har en tumör på näsan tagits bort men återkommit.

1853: Vid Ytterstfors Sågverk har 12-15 insjuknat i "Gastriskt nervösa febrar" (förmodligen tyfus) varav 2 avlidit.

1865: Vid Ytterstfors Sågverk har 12-15 insjuknat i "Gastriskt nervösa febrar" (förmodligen tyfus) varav 2 avlidit.

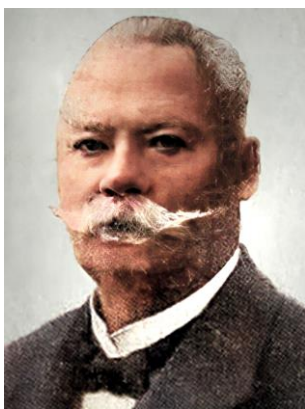
1881 (J E Bergwall): Barnmorskan Dysenius fick stycka ett spädbarn i livmodern. Provinsiälläkaren anmärkte på att man i socknen i alltför liten utsträckning använde sig av examinerade barnmorskor

1881 (Gustaf Geete): Byske drabbades hårt av mässling då 1040 insjuknade och ett okänt anta avled.

Läkarna

Viktor Antonius Nyström (1853-1928)

Han blev 1887 Byskes första distriktsläkare. Året därpå blev Byske extra provinsiälläkar-distrikt.

Viktor Antonius Nyström var distriktsläkare i Byske 1887 och e. provinsiälläkare 1888-1894.

År 1889 och 1891 rapporterade bl.a. följande om Byske till Medicinalstyrelsen (språket är moderniserat):

Vattnet, som i allmänhet är gott, hämtas huvudsakligen från grävda brunnar, älfvar, sjöar och källor.

Orenlighet från boningshusen undanskaffas i allmänhet ordentligt.

Befolkningen bor oftast tillsammans i ett stort, eldat rum, trots att det innanför detta alltid finns ett mindre liknande rum med eldstad.

Äldre personer badar sällan vintertid. Barn och framför allt spädbarn badar allmänt.

Människorna och boskapen är överallt åtskilda genom att djuren finns i särskilt avsedda stall.

Det finns inga hälsoeffekter beroende på fabriker eller andra näringar. Den arbetande befolkningen arbetar med sågverksarbeten. Dels vid själva sågarna under 5-8 månader, dels under 3 månader i skogen sysselsatta med timmerhuggning eller framdragnings av stockarna till vattendragen.

Den jordägande befolkningens män och kvinnor är under långa vinteraftnar sysselsatta med att förfärdiga arbeten för personligt bruk eller för gårdens. Men slöjden är ingen binäring på orten

Boningshusen är allmänt träbyggnader. Vanligtvis är de byggda på torr grund och försedda med två ganska rymliga rum. Men av sparsamhetsskäl bor oftast alla tillsammans i ett rum. Luftförsämningen förmildras betydligt genom den naturliga luftväxling, som äger rum genom de otäta väggarna och golven.

Man kan inte säga att husen är överbefolkade då man allmänt har behållit vanan att låta ungdomarna ligga i oeldade rum.

I allmänhet finns inrättning för luftväxling i samlingslokaler där en större mängd människor samlas.

Ett problem som observerats under året är överanvändningen av Antifebrin på framför allt spädbarn. Man försökte med den sätta ned feber och för dess smärtstillande och lugnande effekt. Men doseringen var inte angiven och tog man för mycket fick man svettningar, kräkningar, frossbrytningar, blåaktig ansiktsfärg och kunde svimma. Men inga dödsfall var rapporterade i Byske.

Den vanligaste sjukdomen var influensa. År 1891 stod den för nästan hälften av alla sjukdomsfall i Byske med hela 151 drabbade. Ryska snuvan kom 1889 till Sverige så det kan ha varit den.

År 1893 skrev Nyström så här i sin rapport till Medicinalstyrelsen (språket är moderniserat):

Fördomar och fel vid späda barns uppfostran och vård: I allmänhet ger mödrarna själva di åt sina barn till och med i fall då de borde avhålla sig häriifrån. Att en viss regelbundenhet i dieten också är av nöden, tycks åter vara svårt få dem förstå och ännu svårare att övertyga dem om att bar-

net inte bör läggas till bröstet så snart det skriker. Mödrarna tycks nämligen inte kunna tänka sig annan anledning till barnets skrik än hunger.

Kan inte modern själv, av någon anledning, amma sitt barn, är man här alltid hänvisad till ko- eller getmjölk. I sådana fall blir, åtminstone vad gäller den arbetande klassen, födan olämplig, då som regel skummad mjölk måste användas.

Då denna dessutom serveras i en sällan rengjord sugflaska, vilken vanligen får omväxla med "sudden", och även "tuggan", kan man snart finna att just missbruken vid barnets uppfödande är de egentliga orsakerna till den under första levnadsåret så vanliga och ofta nog dödliga kroniska magtarmkatarren.

Viktor Nyström flyttade på hösten 1894 från Byske och blev provinsialläkare i Lycksele. Han flyttade sedan till Skellefteå.

Carl Malmqvist (1856-1908)

Han var bara här 1895 och flyttade till Lövånger.

Axel Gottfrid Vesterdahl (1859-1908)

E. provinsialläkare 1895-1899.

Under 1896 hade man en difteriepidemi med 18 insjuknade varav 6 dog. Man kunde då inte genomföra nödvändig isolering av de sjuka då det saknades både lokaler och vårdpersonal. Därför fick man nöja sig med att så gott det gick isolera den sjuke i hemmet.

Men familjen hade vanligtvis bara ett rum att vistas i ... Ibland hade det funnits en kammare innanför köket där den sjuke kunde placeras.

Desinfektion under och efter smittosamma sjukdomar som Difteri och Tarmtyfus anordnades vid sjuksängen och efter sjukdomens slut av hela bostaden. Vanligen då med uppbränning, kokning, såptvättning, kalkmjölk, lysol, eller sublimat (kvicksilverklorid).

De var förbjudet med folksamlingar vid begravning av de som avlidit av smittosam sjukdom.

På grund av en mässlingsepidemi (33 insjuknade) hade skolan i Avan varit stängd under 3 veckor i december månad 1896.

Fabian Rosander (1857-1902)

E. provinsialläkare 1899-1902. Djupt deprimerad dränkte han sig i Byskeälven.

Sjukstugan

Sjukstugan fanns 1892 på övre våningen i sockenstugan. Den har ett fritt och hälsosamt läge på torr stembunden mark och omgiven av barrskog.

Ca 1927 Sockenstugan i Byske (August Jensen/Skellefteå museum, färglagd)

De tre sjukrummen var endast nödtorftigt inredda för sitt ändamål. Men de motsvarade inte kraven på den tidens sjukvårdsinrättning.

Rummen fördelades mellan könen efter mängden sjuka. Det var inte möjligt att fördela det fåtal rummen mellan in- och utvärtes sjuka.

Rummen värmdes av kakelugnar och upplystes med fotogenlampor. Ville man ha frisk luft i rummen så öppnades fönstren.

Utom de tre sjukrummen och köket fanns ett mindre rum som värmdes av en kamin. Det användes som ett synnerligen olämpligt operationsrum omväxlande med att vara genomgångsrum.

Till badrum användes ett rum på sockenstugans nedre våning. Baden måste dock inskränkas till de allra nödvändigaste eftersom vatten till dem skulle bäras ett gott stycke. Vattnet för sjukstugans behov är av utmärkt beskaffenhet och finns i tillräcklig mängd.

Avträdena utgjordes av portabla klosetter.

Nya sjukstugan 1897

Den nya sjukstugan på nuvarande Kyrkgatan 9 togs i bruk 1897. Det är ett centralt och bra läge på Byskeälvens norra strand helt nära Byskebron. I dess omedelbara närhet ligger läkarbostaden.

Läkarbostad

Den nya läkarbostaden byggdes i slutet av 1800-talet i omedelbar anslutning till sjukstugan.

Apotek

Apotekare Karl August Gellerstedt (1839-1897) från apoteket i Piteå hade i mitten av 1860-talet

för Ytterstfors Aktiebolags räkning uppfört ett en-våningshus för ett medikamentsförråd.

När Gellerstedt avled 1897 bestämde Kungl. Maj:ts beslut att istället för medikamentsförrådet så skulle ett självständigt apotek i ett tvåvåningshus skulle inrättas i närheten av provinsialläkastationen.

10/12 1897 utnämndes Emil Baer (1854-1901) till Byskes första apotekare. (Skellefteå museum, färglagd)

Barnmorskorna

Förr kallades den som bistod vid förlossningar för jordemor eller jordegumma. I Sverige formaliserades barnmorskeutbildningen under 1700-talet. På initiativ av Collegium Medicum 1750 skulle en kvinna från varje stad sändas till Stockholm för att erhålla barnmorskeundervisning.

I det nya reglementet 1777 förbjöds barnmorskor att använda skarpa järnverktyg. Om barnmorskan behöver använda tång så måste hon tillkalla en läkare som alltid var en man eftersom kvinnor först 1870 tilläts studera medicin.

År 1829 fick barnmorskor rätt att använda förlossningstång om de avlagt ”instrumentexamen”. I början utbildades bara särskilt duktiga barnmorskor eller de som skulle verka där det var långt till läkarhjälp.

Trots att barnmorskorna ökade sina kunskaper hade de mycket låg social status under 1800-talet. Det berodde främst på att de rekryterades från bonde- och arbetarklassen till skillnad från de senare sjuksköterskorna.

Katarina Jonsdotter (1732-1780) från Innervik var socknens första barnmorska. Hon gifte sig 1753 med Jon Jonsson som då var soldat på Roten 48 Krus.

Kyrkoherde Pehr Högström skickade 1755 mannen, som då kallade sig Jonas Södermark, till

Stockholm på utbildning till trädgårdsmästare.

Tre veckor senare åkte Katarina för att utbilda sig till barnmorska. De bodde på Kyrkobordet där han var trädgårdsmästare från 1763.

Doktor Lindström skriver i sin rapport 1853:

En osed bland allmogen, hvars utrotande vore särdeles önskvärdt, vill jag här påpeka. Knappast har det nyfödda barnet sett dagens ljus och blifvit tvättadt och ansadt, förr än det, utan att miltalet tages i beräkning, framföres jemte barnmorskan till kyrkan för att döpas, ofta nat-tetid och ofta i strängaste vinter.

Hurumånga nyfödda genom ett sådant nit, hvars orsak jag ej rätt kan förstå, om icke den ärs dels bekvämlighet att begagna barnmorskans återfärd, dels andeligt missförstånd, tillsatt lifvet, låter sig ej beräknas. Enskildas varningar häremot hjälpa icke saken, om icke högre auktoritets afstyrkande eller dirikta förbud inom vissa dygn skulle kunna förekomma det onda.

De första kända barnmorskorna i Byske är enligt nedan.

Maria Christina Domej g Hägglund

Maria Christina Domej (1826-1918) ifrån Arnäs Socken efterträdde Glas vid Ytterstfors Sågverk och Glasbruk. Hon fick en lön av 66 Rdr 32 skilling banko förutom husrum och ”wedbrand”.

Hon kom till Ytterstfors på hösten 1850 och flyttade tillbaka till Arnö hösten 1852. Sedan så flyttad hon tillbaka och bosatte sig i Källbomark.

Hon hade kontroverser med provinsialläkare Lindström som 1852 ålägger henne att bara i yttersta nödfall använda skarpa instrument. År 1854 genomförde hon en förlossning med instrument. Men hennes rapport om händelsen var otydlig och allmänt obegriplig. Lindström begärde förklaringar men den kom inte.

Skälet till att det inte kom något svar var att Domej flyttat hem till Arnäs. Hon gifte sig 1855 med sjömannen Olof Hägglund (1824-1869) från hembyn Arnäs. Var de bosatte sig är oklart då hon var duktig på att undvika kyrkböcker. Men hennes tre barn födda 1856-1860 var skrivna i Västerorrland.

Men 1857 var hon tillbaka. På sockenstämman 1/11 1857 så antogs hon som barnmorska för norra delen av socknen med placering i Drängs-mark. År 1860 hade hon där en lön av 150 Rdr

vilket gjorde henne till en av de två högst betalda barnmorskorna.

År 1861 fortsatte provinsialläkarens fejd med henne. Hon hade utfört en instrumentförlösning med dödlig utgång utan att ha lämnat in rapport om detta. Lindström uppmanades att följa Hägglunds arbete och varna henne för att "ej i oträngt mål instrument använda". Både läkaren och barnmorskan hade lämnat in rapporter om händelsen till Kungligt Kollegium.

År 1862 gjorde hon fyra instrumentförlösningar. År 1863 sade hon upp sig som barnmorska men bodde kvar i Drängsmark.

Trots att hon slutat så ryckte hon in när Johan Anderssons hustru i Aspliden skulle föda sitt fjärde barn. Två av dem hade Hägglund förlöst med tång då bäckenet var för trångt.

Vattnet hade gått. Kvinnan var redig men fåordig och utan plågor. Man gjorde i ordning en förlösningbädd vilket inte var lätt att ordna då huset var utfattigt och efter den sista utmätningen fanns inget att tillgå.

Denna gång var det svårt att få grepp med tången och kvinnan blev allt blekare och dog. Barnet hade avlidit men inte för så länge sedan.

Maria Erika Öqvist (1839-1915)

Hon var född Sundling i Vindeln och började 1863 som barnmorska vid Ytterstfors Sågverk. Lönen var rdr 250 och dessutom fick hon husrum och ved. Efter giftermålet 1865 fick hon fem barn med inspektor Oskar Öqvist.

Sofia Johanna Dynesius (1847-1932)

Avgick i september 1881 och flyttade från Drängsmark tillbaka till Västernorrland och blev handelsidkarska.

Anna Marklund

Ersatte i oktober 1881 Dysenius. Hon fick en lön på 350 kr och bostad.

Karin Jonsson g Lundberg (1851-1914)

Hon hade en lön på 350 kr och bostad och var bosatt i Blåfors. Dog i Gagsmark som änka.

Anna Andersson g Norgren (1851-1932)

Var barnmorska i Drängsmark 1883 och några år framöver.

Brita Johanna Sundqvist g Rosenberg (1863-1936)

Tillträdde 1890. Hon bodde i Storbränna, Norr-långträsk och gifte sig 1894 med gårdfarihandlare Johannes Rosenberg.

Många gånger fick hon under utövande av sitt kall ta sig fram på urusla vägar eller så fanns det inga vägar alls genom ödemarken

Naturläkare

Hemmansägare Dahlberg i Dalbäck, Byske

Arvid Gustaf Dahlberg (1799-1881) f i Hedensbyn och d i Dalbäck, Byske.

Han hade en gång varit i Stockholm, och efter det kom han att utvecklas till självutnämnd kurläkare. En källa i närheten av hans gård utrustades med spång och träbänkar och användes av Dahlberg och hans patienter som hälsobrunn.

År 1854 angriper han åter Dahlberg för att denne gett sig in på att bota veneriska sjukdomar. Han förbjöds vid vite att fortsätta med sådan läkekunst. Men troligen fortsatte han livet ut.

Clara Söderberg (-1849)

Ingen kunskap om henne mer än att hon var ryktbar och bodde i Frostkåge.

1900-talet

Förste provinsialläkare Harald Forssmans rapport om det allmänna hälsotillståndet i Västerbotten 1916 publiceras i Skelleftebladet 5/6 och 8/6 1917. Här något av det som direkt berör Bureå i ett moderniserat sammandrag.

Husen är för dåligt byggda

Grunden ligger ofta ligger direkt på marken. Höst och vår sker därför förskjutningar och då

blir väggarna otäta, tapeterna spricker, kakelug-narna förskjuts och osar ständigt, fönstren blir otäta och dörrarna slå sig.

Husen är ofta illa ombonade, kalla och dragiga. Om det finns innanfönster är de sådana att de inte går att öppna.

Bostäderna är för trånga

Arbetarbostäder är ofta dåliga och saknar tillräckliga utrymmen. Det är önskvärt att varje familj hade ett rum till utom köket. Bl.a. för att förhindra smittspridning vid sjukdom

Där nattskift förekommer så är detta nödvändigt för att arbetaren ska kunna att sova ostört under dagen. Seden är dessutom att packa ihop sig i köket även om det finns andra rum

Förvaringsutrymmena för dåliga

Ur hygienisk synpunkt borde varje hus ha en varm, tillräckligt rymlig garderob. Ofta saknas även en så nödvändig sak som skafferi.

Behovet av källare är i allmänhet illa tillgodosett i arbetarbostäderna. Det blir en kännbar förlust, om årsförrådet av potatis förstörs genom att källaren fryser.

Det är att föredra en källare under huset. Nedgången bör dock inte vara genom en lucka i köksgolvet då detta medför golvkyla och källarlukt. Bättre med utgång utifrån eller ännu hellre från förstugan.

Utel personlig hygien

Den personliga renligheten är mycket låg. Underkläder och strumpor får sitta på även på nätterna.

De allmänt använda skinnfällarna är svåra att hålla rena och bidrar säkert till spridande av smitta och ohyra.

Badning förekommer sällan. Åtminstone vintertid.

Läkarna

Fabian Rosander (1857-1902)

E. provinsialläkare 1899-1902. Djupt deprimerad dränktes han sig i Byskeälven.

E. W. Liljedahl

Tjänstgjorde i Byske 1903-1910,

Karl Herman Nilsson (1870-1940)

Tjänstgjorde i Byske 1910-1916. Under hans tid blev Byske ordinarie provinsialläkardistrikt

B Bjerner

Tjänstgjorde i Byske 1916-1920.

E Bydmark

Tjänstgjorde i Byske från 1921.

År 1922 varnade han för att Byske älvs vatten i vissa områden var olämpligt som dricksvatten. Det struntade dock befolkningen i.

Läkarbostaden

Ca 1900. Gissningsvis så är läkaren E. W. Liljedahl en av personerna.

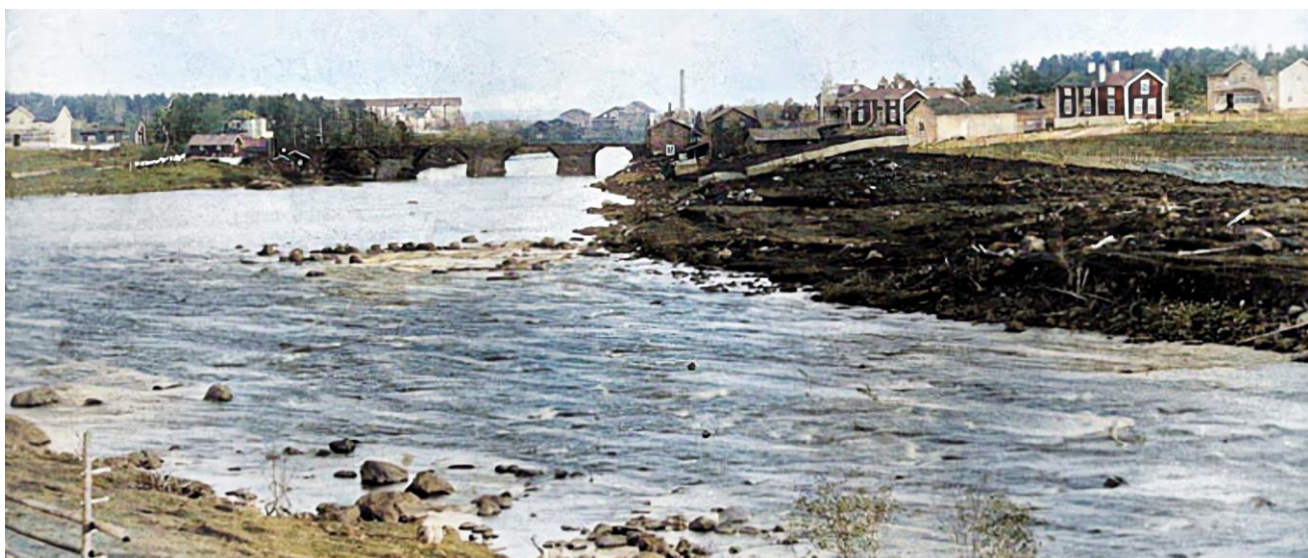
Läkarbostaden byggdes ca 1897 samtidigt med sjukstugan. Den revs ca 1935 efter det att den nya byggts.

(Skellefteå museum, färglagd)

Ca 1935. Den nya laxtrappan vid Byskedammen byggdes 1934-35 I bakgrunden syns läkarbostaden byggd 1933-34, Den revs hösten 1974. T v bakom björkarna syns den gamla läkarbostaden under rivning (Skellefteå museum, färglagd)

Sjukstugan

Ca 1900 Sjukstugan längst t.v. och gästgivargården t.h. (Skellefteå museum, färglagd)

I början av 1900-talet hade sjukstugan en bemanning av en läkare, en sjuksköterska, ett sjuksköterskebiträde samt köks och gårdspersonal.

År 1917 anmärkte länets provinsialläkare på att vattenfrågan måste lösas på ett bättre sätt än att dricksvatten och badvatten måste bäras upp från

älven. Samtidigt så påpekade han att operationssalen var omöjlig att värma vintertid, att operationsbord saknades och att slaskavlopp borde anläggas.

År 1918 kunde provinsialläkaren berätta att en kakelugn anskaffats för vedeldning samt en elektrisk kamin i ett genomgångsrum.

1938 Sjukstugan (Skellefteå museum, färglagd)

1940-50 tal. T.v. den nya läkarbostaden och t.h. sjukstugan som hade ett bra läge vid Byskeälvens norra strand nära bron (Abel J Tjärnlund/Skellefteå museum, färglagd)

Ca 1955 Flygfoto över sjukstuga (Skellefteå museum, färglagd)

Epidemisjukstuga

Epidemisjukstugan efter om- och tillbyggnad.

(Rolf Forssén/Skellefteå museum, färglagd)

Epidemisjukstuga inrättades 1912 med dispenserverksamhet. I Drängsmark upprättades barnkoloni för 12 barn.

År 1917 anmärkte länets provinsialläkare på att slaskavlopp borde anläggas och att golvet borde fernissas och väggar och tak oljemålas. Det året behandlades där 29 fall av scharlakansfeber och 24 fall av difteri.

År 1918 kunde han berätta att en elektrisk pump insatts, att avloppsledningar installerats samt att badrummen färdigstälts.

År 1923 hade man et utbrott av tyfus (nervfeber). Det kunde begränsas till Östanbäck och de sjuka togs in på epidemisjukstugan.

Apotek

Ca 1900. År 1897 blev Emil Bær (1854-1901) apotekare i det nybyggda huset. Det är förmodligen han som är den rundlagda i mitten vid staketet (Skellefteå museum, färglagd)

Efter Emils död ägdes apotekstomten av P. Rydholm 1902-1913, Frans Hugo Lindbom 1914-1920 och från 1921 av F. J. Ofverberg.

Ålderdomshem

Ca 1933 Ålderdomshemmet invigde 1930-11-02 (Abel J Tjernlund, färglagd)

Byske hade redan på 1800-talet en fattigstuga i Frostkåge för "sinnesslöa" och "sinnessjuka". År 1930 ersatte de den med ett ålderdomshem i centralorten.

Det nya hemmet fick 34 gäster där den äldsta var 83 år. En del av de som flyttade in hade barn.

Fanns det inte andra alternativ så fick de också flytta in vilket resulterade i att den yngsta på hemmet bara var 3 år.

År 1947 byggdes också ett pensionärshem.

Byggnaden för ålderdomshemmet blev kvar fram till slutet av 1970-talet. På slutet som annex till nya ålderdomshemmet Sörgårda.

Inflyttning på Sörgårda började ske 1959. Hemmet hade initialt 15-20 gäster och bl.a. ett karamellkokeri i källaren. År 1962 var en tillbyggnad med 15 lägenheter färdig.

1970-tal. Byske brandkår och ambulans hade sina lokaler bakom de tre portarna nere till höger. I bakgrunden det gamla hemmet (Birgitte Grönlund/Skellefteå museum, färglagd)

Omkring 1980 skedde en ny tillbyggnad med 28 ettor och tvåor. Då flyttade brandkår och ambulans därifrån.

Badhus

Badhuset vid Ytterstfors var i bruk 1902-1924. (Skellefteå museum, färglagd)

Spanska sjukan

Pandemin varade mellan mars 1918 och juni 1920. Den kom globalt i tre vågor. Den första i mars-april 1918, den andra och förödande i augusti 1918 och den tredje i början av 1919. Uppskattningsvis infekterades 500 miljoner människor.

Forskning har visat att spanska sjukan gav upphov till en överreaktion hos immunförsvaret och skapade celldöd. Människor med ett starkt immunförsvaret – de mellan 20 och 40 år – drabbades därför hårdast.

Sverige dog 37 573 personer i influensa under åren 1918–1920 enligt den officiella statistiken. Till det ska läggas ytterligare något tusental där man angav ex. lunginflammation som dödsorsak fastän det var spanskan.

Först 17/9 1918 börjad tidningarna på allvar upptäcka ur farlig spanskan var och rapporterade

om 1540 sjukdomsfall vid regementena i Boden och däribland 44 dödsfall. Av de döda var 14 från Skellefteåområdet.

Men först i oktober började man med dagliga rapporter om sjukdomens härjningar.

Först 12/10 1918 verkade myndigheterna ha förstått allvaret: ”På grund af spanska sjukans härjningar besluts att tills vidare förbjuda biograf- nöjes- och andra sammankomster och uppmanar allmänheten att inte besöka platser där folksamlingar finnes.”

Av förste provinsialläkarens ämbetsberättelse 1918 framgår att sjukdomen kulminerade i Västerbotten i oktober och november 1918. Norrbotten drabbades senare.

I Byske rapporteras 1 228 fall. Under oktober avled 15. De första dödsfallen:

16/9 Arnold Ossian Eugen Marklund f 1895 från Drängsmark dog på garnisonssjukhuset i Boden

26/9 Elsa Matilda Antonsson f 1896 från Åbyn var den första som avled på hemmaplan.

6/10 Tekla Maria Wikström f 1892 från Furuögrund

10/10 Anny Dorotea Enqvist f 1886 från Byske

Spanskan i Norrbacka, Fällfors

Spanska sjukan, som nu gör sitt härjningståg uppefter Byskeälvsdalen och redan medfört flera dödsfall, skördade sistlidna helg två dödsoffer, vilkas frånfälle väckt allra största sorg och deltagande i vida kretsar.

På söndagen avled hustrun Lina Lundmark och redan dagen därpå hennes man Hemmansägaren Knut Edvin Lundmark i Norrbacka.

Hustrun omkring 38 år och mannen 40 år gammal, efterlämnade fyra små barn,

De båda makarna voro av befolkningen i orten i särskilt hög grad avhållna och värderade och deras hem liggandes alldeles invid allmän landsväg var en särdeles värderad hållplats för de vägfarande.

De allra flesta av dessa ansåg det så gott som självfallet att göra en titt hos Knut i Norrbacka, dels för att njuta den goda kaffekopp som alltid

bestods men väl ändå mest för att få en trevlig pratstund med den alltid muntra och vänsälla husfolket.

1918-11-15 Notis i Norra Västerbotten.

1907 Offren är här fotograferade på sin bröllopsdag. Eva Katarina Vikström f 1879 i Byske fs och Knut Edvin Lundmark f 1880 i Byske fs

Stig Sandström, stigsand49@gmail.com